

KORTLÆGNING AF STRATEGIER FOR INKLUDERENDE UNDERVISNING

Udvikling af indikatorer

Agenturets projekt om kortlægning af strategier for inkluderende undervisning, MIPIE, (Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education) involverede mere end 60 eksperter fra 27 europæiske lande, som undersøgte en række faktorer af betydning for det fremtidige arbejde på området. I det følgende præsenteres en oversigt over disse faktorer sammen med de overordnede resultater fra MIPIE-projektet.

Der findes en række faktorer af betydning for kortlægningen af strategier for inkluderende undervisning:

- FN's Konvention om rettigheder for personer med handicap (2006), den europæiske handicapstrategi 2020 og ET 2020-målsætningen om lige muligheder for uddannelse spiller en afgørende rolle i arbejdet med at fremme inkluderende undervisning i landene. Disse internationale politikinitiativer kræver en systematisk indsamling af data til bevis for, at relevante bestemmelser og målsætninger om inkluderende undervisning bliver opfyldt i de enkelte lande.
- Udviklingen af inkluderende undervisningssystemer på længere sigt kræver evidensbaserede strategier. Politiske beslutningstagere, dataindsamlere og forskere er alle klar over behovet for at indsamle nationale oplysninger og data, som ikke blot lever op til internationale retningslinjer, men som også kan anvendes som et fælles redskab til at iværksætte tiltag på nationalt og internationalt niveau. Man kender altså behovet, men man har ikke klarhed over, hvilke metoder og procedurer, der er bedst egnede til at indsamle og analysere oplysningerne.
- Alle europæiske organisationer bør være med i samarbejdet og løbende udveksle informationer, så man kan udnytte indsatsen og støtte det nationale arbejde så godt som muligt.
- Politiske beslutningstagere skal have adgang til detaljerede oplysninger, lige som der er brug for en række supplerende dataindsamlinger, foretaget af forskellige organisationer, på nationalt såvel som europæisk plan.

Alle lande er enige om, at kortlægning af strategier for inkluderende undervisning er en kompliceret opgave. De konkrete forslag affødt af MIPIE-projektet kan danne grundlag for en mere grundig og langsigtet forskning med indsamling af kvalitative og kvantitative data. De kan f.eks. indgå som materiale i allerede eksisterende europæiske arbejder – især Eurostat-undersøgelsen om specialundervisning – og i arbejdet på nationalt plan.

Man har afgrænset en række specifikke problemstillinger i forbindelse med den fremtidige indsamling af nationale og europæiske data. De beskrives i det følgende sammen med forslag til, hvordan de kan løses.

Evidensbaserede strategier for inkluderende undervisning

Inkluderende undervisning kan ses ud fra forskellige aspekter: elevernes tilstedeværelse (adgang og fremmøde til undervisningen), deltagelse (i læring af høj kvalitet) og præstationer (i henhold til læseplanen) i almenundervisningen. Udformningen af evidensbaserede strategier for inkluderende undervisning er en af de opgaver, som har høj prioritet i alle de deltagende lande.

Behovet for en evidensbaseret udformning af nationale strategier for inkluderende undervisning har fået de deltagende lande til yderligere at opstille fem centrale behov i forbindelse med indsamlingen af data:

- 1 - Indsamlingen af nationale data skal forankres i eksisterende europæiske dataindsamlinger.
- 2 - Man skal være bevidst om konsekvenserne af, at der er forskelle i uddannelsessystemerne fra land til land.
- 3 - Effektiviteten af den inkluderende undervisning skal analyseres.
- 4 - Der skal indsamles data for kvalitetssikring.
- 5 - Man skal kunne følge elevernes forløb og fremskridt på længere sigt.

Politiske beslutningstagere har brug for kvalitative og kvantitative data, som beskriver kvaliteten af undervisningen af elever med særlige behov.

Ovenstående er helt i tråd med en vigtig anbefaling fra WHO's World Report on Disability (2011) – nemlig at landene skal videreudvikle eksisterende systemer til indsamling af kvantitative data, men også iværksætte grundig kvalitativ forskning i omkostningseffektivitet og øvrige forhold i relation til kvalitetssikring.

Indsatsen på europæisk niveau skal være på linje med den almene opfattelse af, at inkluderende undervisning er for alle. Det vil betyde:

- En revideret opfattelse af de "traditionelle" målgrupper for dataindsamlinger, så man medtager alle elever, der er særligt udsatte for social udelukkelse og marginalisering, f.eks. migranter, elever som ikke modtager formel undervisning samt elever med særlige undervisningsmæssige behov.
- Dataindsamlinger om inkluderende undervisning skal inkorporeres i de "gængse" indsamlinger af data om undervisning.

Der skal på europæisk niveau opnås enighed om procedurer for indsamling af data om inkluderende undervisning i alle faser af et livslangt læringsforløb – fra førskoleundervisning til voksenuddannelse.

Dataindsamlinger på europæisk niveau

Ved nærmere undersøgelser af dataindsamlinger foretaget af internationale organisationer ser man tre gennemgående modeller – dataindsamlinger foretaget ud fra placeringen af elever med særlige undervisningsmæssige behov, ud fra kategorier af behov og ud fra tildelingen af ressourcer til elever med særlige undervisningsmæssige behov.

Disse modeller tager udgangspunkt i de samme tiltag – konstateringen af særlige undervisningsmæssige behov hos eleven og den efterfølgende støtte til at imødesee et særligt behov. Da der ofte lægges vægt på forskellige forhold i hvert tiltag, vil man også kunne finde potentielle styrker og svagheder.

Nationale data bør være tilgængelige for sammenligning af EU-arbejde. Dette kræver bedre klarhed over, hvilke nationale data der skal indsamles, hvordan, af hvem samt hvilke teknikker der skal anvendes på nationalt såvel som europæisk niveau. Man skal altså have et "fælles sprog" til brug for indsamlingen af data om inkluderende undervisning, baseret på en fælles forståelse af nøglebegreberne i europæisk regi.

På længere sigt skal der på europæisk niveau indsamles data, som de politiske beslutningstagere kan bruge til at kaste lys over, hvilke tiltag der "virker" i den inkluderende undervisning. Man bør især fokusere på data, som vedrører kvaliteten, og man kan eventuelt udvikle et fælles sæt indikatorer for kvalitativ dataindsamling.

Man er enige om, at kortlægningen af strategier for inkluderende undervisning indebærer tre væsentlige udfordringer: nemlig i forhold til definitioner, metoder og politikker for inkluderende undervisning.

Man kan kun udvikle evidensbaserede strategier ved hjælp af kvalitative data, som underbygger kvantitative dataindsamlinger. Men de aktuelle ønsker om at prioritere kvantitative data, især på europæisk niveau, kan naturligvis gå ud over indsamlingen af kvalitative data af en kvalitetsmæssig forsvarlig beskaffenhed.

En fælles ramme

MIPIE-projektet har foranlediget et ønske om at udvikle en fælles ramme for dataindsamlinger, med udgangspunkt i eksisterende nationale procedurer såvel som internationale metoder og aftaler. En sådan fælles ramme, som opfylder kravene fra de politiske beslutningstagere involveret i MIPIE-projektet, vil være nyttig i arbejdet med at skaffe brugbar viden om: undervisning og læringsresultater for elever med særlige undervisningsmæssige behov, politikker til forbedring af disse resultater samt hvordan forskellige særlige karakteristika hos eleverne såvel som i undervisningssystemerne kan påvirke undervisningens resultater.

En fælles ramme for dataindsamlinger vil være kendetegnet ved:

- En systembaseret tilgang til dataindsamlinger med udgangspunkt i fælles begreber og definitioner.
- Indsamling af data til udarbejdelse af både kvantitative og kvalitative sammenligningsgrundlag.
- Analyser af nationale og internationale politikker på flere niveauer.

Ved brugen af den foreslåede fælles ramme kortlægges eksplicit forskellige punkter for kvantitative og kvalitative indsamlinger af data i forbindelse med:

- Input, processer, output og resultater i og af undervisningssystemet.
- Fastlæggelse af niveauet for systemet, skolen og klassen – og hermed også eleverne.

Et nationalt og internationalt sammenligningsgrundlag inden for den fælles ramme kan bidrage til:

- En forståelse af de konsekvenser der affødes af forskellighederne i de enkelte landes undervisningssystemer.
- En definition af ligheder i de inkluderende undervisningssystemer.
- En kortlægning af virkningerne af forskellige faktorer i systemet, såsom graden af centralisering, uddannelsen af lærere og andre fagfolk, skolernes autonomi og organisation samt tildelingen af ressourcer til elever med særlige undervisningsmæssige behov.

Det er af afgørende betydning, at landene selv kan videreudvikle systemet og indsamle data til kontrol af elevernes rettigheder og effektiviteten af inkluderende undervisningssystemer.

Elevernes rettigheder

Fremtidige dataindsamlinger må finde sted i overensstemmelse med budskabet i FN's Konvention om rettigheder for personer med handicap (2006), da Konventionen får stadig større indflydelse ved udarbejdelsen af de lovmæssige rammer for undervisning og uddannelse. En kortlægning af strategier for inkluderende undervisning kræver derfor nogle indikatorer, som viser systemernes retfærdighed i forhold til elever med særlige undervisningsmæssige behov.

Man kan opstille nogle centrale punkter vedrørende rettigheder i forhold til de forskellige faser: input, processer og output/resultater:

- *Input svarer til lighed i form af lige adgang til og deltagelse i undervisning i ikke-segregerede undervisningsmiljøer for elever med særlige undervisningsmæssige behov.*
- *Processer svarer til lighed i relation til uddannelsesmæssige muligheder for elever med særlige undervisningsmæssige behov samt muligheden for at give den rette støtte i forhold til deres behov.*
- *Output svarer til lighed i form af muligheden for at opnå præstationer og gennemgå en vellykket akademisk og social læringsproces, samt lige muligheder i forbindelse med overgangen fra skole til arbejdsliv.*
- *Resultater svarer til lighed i forhold til selvbestemmelse under og efter det formelle undervisningsforløb og især i forhold til muligheden for at opnå tilhørsforhold og dermed integrere sig helt og fuldt i samfundet.*

En sammenhængende struktur for kortlægningen af elevernes rettigheder kræver en definition af både kvantitative og kvalitative indikatorer i forhold til:

- Deltagelse i undervisningen.
- Adgang til støtte og muligheder for tilpasning.
- En vellykket læringsproces og muligheder i forhold til overgangen fra skole til arbejdsliv.
- Muligheder for at opnå tilhørsforhold og dermed kunne integrere sig i samfundet.

Nuværende og potentielle kvantitative indikatorer for deltagelse

National information viser, at det er muligt at definere en indikator for deltagelsesfrekvensen for skoleelever i den almene undervisning til brug for nationale og europæiske dataindsamlinger. Den nuværende indikator, baseret på eksisterende data, fokuserer på *procentdelen af elever med særlige undervisningsmæssige behov, som undervises i segregerede miljøer*. Medlemslandene i Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov har udarbejdet en fælles definition for segregeret undervisning, hvoraf det fremgår at elever, som har et formelt undervisningsmæssigt behov (ifølge den nationale definition) får segregeret undervisning, hvis de undervises i specialklasse eller specialskole i 80 % eller mere af deres tid i løbet af en skoledag.

Resultater fra MIPIE-projektet viser, at data om elever med særlige undervisningsmæssige behov i segregerede miljøer i øjeblikket er dem, som er bedst egnede til sammenligninger mellem landene, og at disse kvantitative data også kan bruges til at indikere visse tendenser i forhold til inklusionsfremmende foranstaltninger.

Dog kan den potentielle nytteværdi af alle former for data om deltagelse forbedres væsentligt, hvis man kobler den sammen med mere systematiske indsamlinger af data på klasse- og/eller elevniveau. Indikatorer for politikker ville ikke blot blive sammenlignelige – både mellem landene og i forhold til indsamling af tidsseriedata – men ville også fokusere på deltagelse i inkluderende undervisningsmiljøer i stedet for segregerede foranstaltninger.

I overensstemmelse med debatten om rettigheder og lige muligheder for alle elever i undervisningen, bør man i fremtiden gennemføre dataindsamlinger i bevidstheden om, at inkluderende undervisning er for alle elever.

Når man undersøger de data, som måtte indsamles af landene, kan en mulig indikator fokusere på data i relation til *procentdelen af alle elever i en bestemt aldersgruppe (f.eks. 9 år eller 14 år) som følger den almene læseplan sammen med deres klassekammerater i mindst 80 % af tiden*. Alle lande kan følge en fælles fremgangsmåde: man kan indsamle data for alle elever på en bestemt alder, eller man kan bruge stikprøvekontroller.

En sådan indikator har flere potentielle fordele: man vil få data på klasseniveau til verificering af nationale eller regionale data, og der bliver sat fokus på alle elever (ikke kun elever, hos hvilke man har defineret særlige undervisningsmæssige behov), således at der lægges vægt på inklusion og ikke segregering.

MIPIE-projektet viser, at den foreslåede indikator kan være nyttig for fremtidige kvantitative dataindsamlinger på europæisk niveau.

Effektiviteten af inkluderende undervisningssystemer

Dataindsamling om effektiviteten af de inkluderende undervisningssystemer kan afdække flere områder: foreløbige elevvurderinger, elevers og forældres inddragen i undervisningsforløbet og hvordan et godt læringsmiljø kan hjælpe eleven med at overvinde eventuelle hindringer og bidrage til en god og meningsfuld læring.

Data indsamlet nationalt kan anvendes til at:

- Lette planlægningen af og kontrollen med ressourcer og personale.
- Fastlægge effektivitetsniveauet af læreruddannelserne.

- Evaluere systemernes omkostningseffektivitet.

Data indsamlet i skolerne kan:

- Hjælpe lærere og andre fagfolk med at planlægge og give eleverne de rette støtteforanstaltninger.
- Vise, hvordan forældre og elever bliver i stand til at deltage fuldt ud i elevens læringsproces.

Omkostningseffektivitet er en nøgelfaktor, hvortil der er knyttet indikatorer i forhold til ressourcefordeling.

Der er fire nøgelfaktorer og tilsvarende indikatorer i undervisningsforløbet:

- 1 - Åbenhed over for forskelligheder, vist ved hjælp af data om optagelse.
- 2 - Kvalitet i læringen, vist ved hjælp af data om elevvurderinger.
- 3 - Kvaliteten af støtteforanstaltninger, vist ved hjælp af data om planlægning.
- 4 - Effektiviteten af lærernes indsats, vist ved hjælp af data om undervisning.

Dataindsamling på europæisk niveau

Forslagene fra MIPIE-projektet giver anledning til at opstille en dagsorden for fremtidige dataindsamlinger på europæisk niveau, som bygger på den hidtidige fælles indsats. Dataindsamlinger på europæisk niveau kræver en omfattende indsats med fastlagte opgaver, som skal færdiggøres inden for forskellige tidsfrister.

På kort sigt skal indsamlingerne tage udgangspunkt i den aktuelle Eurostat-undersøgelse med kvantitative dataindsamlinger for specialundervisning. Det skal undersøges, om der allerede findes sådanne data; dette kan ske ved at gennemgå allerede eksisterende databaser.

På mellemlangt sigt skal man se på implementeringen af artikel 24 i FN's Konvention om rettigheder for personer med handicap og undersøge nøjagtigt, hvilke nøgledata, der skal fremskaffes, om disse allerede findes samt hvad der kræves for at indsamle yderligere nødvendige data.

På langt sigt skal man blive enige om en fælles strategi for dataindsamling, som landene kan arbejde efter. Eksperterne i MIPIE-projektet foreslog et sæt af aftaler vedrørende begreber, definitioner og metoder, som kan indføres som en slags "mindstekrav" for dataindsamlinger på nationalt plan.

En sådan fremgangsmåde skal anvendes ud fra den forudsætning, at inkluderende undervisning er et must for at bevare kvaliteten, og det skal være en målsætning at forsyne landene med kvantitative og kvalitative informationer om effektiviteten af inkluderende undervisningspolitikker og kvaliteten af praksis i form af overvågning af elevernes rettigheder og sikring af lige muligheder for alle.

Iværksættelsen af en sådan europæisk dagsorden kræver, at landene er enige om fire nedenstående punkter:

- Den nødvendige form for dokumentation på nationalt og internationalt niveau.
- Hvilke tilgængelige data, man kan anvende nu og hvilke, som kræver yderligere bearbejdelse.
- Sammenhængende procedurer og mekanismer for dataindsamling på europæisk og nationalt niveau.
- Procedurer for sammenlignelighed.

På nationalt niveau er der brug for et godt samarbejde mellem de forskellige involverede parter, baseret på et klart rationale for indsamlingen, både nationalt og regionalt og i skole og -klassesammenhæng, hvis de samlede nationale data skal afspejle praksis korrekt.

Alle dataindsamlinger på europæisk niveau skal bygge på eksisterende nationale dataindsamlinger. De skal have en klar sammenhæng med strategirammen for det europæiske samarbejde på uddannelsesområdet (ET 2020) og andre europæiske strategier, og de skal endvidere bygge på de systemer for dataindsamling, som anvendes i UNESCO, Eurostat og OECD (UOE), systemer, som anvendes af agenturet og andre internationale kilder.

Det fremtidige europæiske samarbejde skal skabe synergi mellem de involverede parter i form af en tættere koordinering af dataindsamlingerne. Kortlægningen af politikker for inkluderende undervisning kræver en fælles godkendt platform til udveksling af viden og erfaringer og definition af fælles perspektiver. En sådan platform – eventuelt baseret på agenturets arbejde – skal også være til nytte for andre europæiske aktører på området og for indsamlere af nationale data om inkluderende undervisning.

Referencer

FN (2006). *Konvention om rettigheder for personer med handicap*. New York: Forenede Nationer: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget. *Den europæiske handicapstrategi 2010–2020: et nyt tilsagn om et Europa uden barrierer, KOM(2010) 636 endelig*

Rådets konklusioner af 12. maj 2009 om en *strategiramme for det europæiske samarbejde på uddannelsesområdet* ("ET 2020") (EUT C 119 af 28.5.2009)

Verdenssundhedsorganisationen (2011) *World Report on Disability*. Geneve, Schweiz. WHO

Dette dokument giver et overblik over resultaterne fra MIPIE-projektet. Projektrapporten *Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education: an exploration of challenges and opportunities for developing indicators* (2011) findes på agenturets hjemmeside: <https://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

For bestilling af trykte udgaver af rapporten, kontakt venligst agenturets sekretariat: secretariat@european-agency.org

MIPIE-projektet

Politiske beslutningstagere afkræves ofte forklaringer på, hvordan deres politik er med til at fremme inkluderende undervisning. Det har medført behovet for en systematisk indsamling af kvalitativ og kvantitativ information, der både kan give svar på nogle af de centrale spørgsmål, som kan anvendes i de enkelte lande til kortlægning af udviklingen på nationalt plan og som kan bruges til sammenligninger mellem landene.

Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education (MIPIE) er et projekt gennemført af Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov, med støtte fra Det Europæiske Fællesskabsprogram Comenius' Program for Livslang Læring, aftalenummer 510817-2010-LLP-DK-COMENIUS-CAM. MIPIE-projektet løber over et år og har deltagelse af mere end 60 eksperter fra disse 27 lande:

Belgien (fransk- og flamsktalende regioner), Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrig, Grækenland, Holland, Irland, Island, Italien, Letland, Litauen, Luxembourg, Malta, Norge, Polen, Portugal, Schweiz, Slovenien, Spanien, Storbritannien (England, Skotland og Wales), Sverige, Tjekkiet, Tyskland, Ungarn og Østrig.

Projektets er at udarbejde anbefalinger i form af en dagsorden for fremtidige nationale og europæiske dataindsamlinger til kortlægning af strategier for inkluderende undervisning. Der er taget udgangspunkt i allerede eksisterende data på nationalt og europæisk niveau samt data indsamlet af de deltagende lande under projektet.

Man har arbejdet tæt sammen med politiske beslutningstagere fra de 27 deltagende europæiske lande med følgende særlige målsætninger for øje:

- At klarlægge, hvilke data de politiske beslutningstagere har brug for.
- At finde allerede tilgængelige data.
- At kortlægge manglerne i eksisterende data.
- At fremsætte forslag til, hvordan de nødvendige data kan indsamles, både til nationalt brug og sammenligninger på europæisk niveau.

Der blev afholdt to konferencer i projektets løbetid – en i Bruxelles i december 2010 og en i Budapest i marts 2011, begge i samarbejde med de to landes undervisningsministerier, hvor man havde opstillet nogle klare målsætninger for projektets resultater og anbefalinger.

Rapporten fra projektet, de to konferencerapporter samt en oversigt over nationale dataindsamlinger og øvrige materialer anvendt i projektet fås fra agenturets hjemmeside:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

© European Agency for Development in Special Needs Education 2011

Dette projekt er finansieret med støtte fra Europa-Kommissionen. Dokumentet forpligter kun forfatteren, og Kommissionen kan ikke drages til ansvar for brug af oplysningerne heri.